

УДК 373.3/.5.015.31:502(520)

ВАРХОЛИК Галина Володимирівна,
кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри педагогіки і психології,
ДВНЗ «Ужгородський національний університет»
e-mail: galina_light@ukr.net

ЕКОЛОГІЧНА ПОЗИЦІЯ У ФОРМУВАННІ ОСОБИСТОСТІ УЧНІВ У ЯПОНІЇ

Розглянуто теоретичні основи екологічної освіти в Японії; подано аспекти екологічної освіти сталого розвитку сучасного світового співтовариства; прослідковано процес формування цілісної особистості з чіткою позицією до проблем охорони природи; висвітлено роль екологічної складової у формуванні особистості учнів в Японії. На організаційно-діяльнісному етапі визначено

компоненти екологічної позиції особистості учнів. Перспективно-пошуковий етап висвітлює педагогічний пошук у процесі екологічної освіти в Японії.

Ключові слова: освітній процес; екологічна освіта; екологічна культура; екологічна мораль; екологічна позиція.

Постановка проблеми. Підвищення мотивації збереження навколишнього середовища визначає екологічну освіту Японії з формуванням у особистості учня екологічної позиції в освітньому процесі. Стабільний економічний розвиток Японії це збалансоване вирішення економіки та екології, де узгодженість стабільного економічного розвитку країни є важливим для забезпечення соціальних потреб людини із співжиттям з природою. Саме освітній процес виступає визначальним пріоритетом та важливим складником економічного життя країни, передумовою прогресивного розвитку суспільства з сталим і гармонійним співжиттям людини з навколишнім середовищем, формуванням в учнів екологічної позиції та особливим ставленням до природи.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретичні засади екологічної освіти розкриваються у дослідженнях вітчизняних і зарубіжних японських науковців М. Гото (M. Goto), М. Оучі (M. Ouchi), К. Накаяма (K. Nakayama), К. Козава (K. Kozawa), О. Абе (O. Abe), Т. Ендо (T. Endo), Т. Ямагіва (T. Yamagiwa), М. Іноуе (M Inoue), М Кімата (M Kimata) та ін.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Японська система освіти ґрунтується на національній культурі, життєвих філософських традиціях, багатогранній релігійній спадщині та виділяється активною увагою до питань екологічної освіти як сталого суспільного та економічного розвитку країни. Виділення національного відношення до природи визначають екологічні позиції в національній системі освіти та формування особистості учнів.

Головною метою цієї роботи є розгляд аспектів екологічної освіти в Японії, екологічної позиції в формуванні особистості учнів.

Виклад основного матеріалу. Досягнення та результативність екологічної освіти в Японії визнано світовою громадськістю. Японське суспільство характеризується високим рівнем екологічної культури, ноосферного ставлення до природи, що є результатом екологізації освіти всіх верств населення в країні та традиційній повазі японців до всіх форм життя [1, с. 51].

У національній освіті Японії значна увага надається пізнавально-ціннісній моделі екологічної освіти. Традиційні релігійні та філософські традиції поколінь поєднуються з освоєнням нових знань про природу та її охорону.

Висока екологічна культура національного господарства Японії була досягнута за допомогою освітніх програм в галузі навколишнього середовища, якою охоплені всі сфери національної професійної підготовки. Японці малорелігійні – у них замість ікони мається вівтар краси – ваза з квітами. Ікебани відомі, мабуть, кожному жителю планети. Відносини японців до природи – це особлива національна психологія, в основі якої лежить групова свідомість. А тому й екологічне виховання у них починається ще задовго до школи [2, с. 10].

Екологічна освіта виступає процесом формування екологічної позиції особистості учнів, формування в них цінностей та уточнення понять з метою розвитку навичок та позиції, необхідних для розуміння та оцінки взаємозв'язку між людиною, її культурою та біологічним оточенням. Вона покликана також формувати вміння приймати рішення, керувати власною поведінкою, яка впливає на якість навколишнього середовища [3].

Метою екологічної освіти, на думку японських спеціалістів, є формування цілісної особистості, яка матиме чітку позицію до проблем охорони природи. Вони доводять необхідність вивчення навколишнього середовища у взаємозв'язку з повсякденним життям людини і виділяють такі елементи екологічної освіти: виховання у людини розуміння цінності природи та її ресурсів; прищеплення екологічної моралі, почуття любові до природи через спілкування з нею; формування громадської думки щодо необхідності дотримання гармонії між діяльністю людини і навколишнім середовищем; виховання в кожного громадянина прагнення до поліпшення природного довкілля [4, с. 22].

Екологічна освіта пройшла довгий шлях у своєму розвитку від відносної невизначеності мети і завдань до загального визнання як провідного чинника досягнення стабільності та сталого розвитку сучасного світового співтовариства і планети в цілому. Спираючись на матеріали численних конференцій і наявних з даної проблеми міжнародних стандартів, можна стверджувати, що: екологічна освіта – безперервний процес, що охоплює все життя індивіда; екологічна освіта – міждисциплінарний і в той же час єдиний цілісний процес; екологічна освіта – це скоріше загальний підхід до навчання, виховання та розвиток особистості дитини, ніж якийсь новий навчальний предмет; екологічна освіта акцентує увагу на взаємозв'язках і взаємозалежностях, існуючих між людиною, суспільством і природним середовищем; екологічна освіта розглядає навколишнє середовище у всій її цілісності та безперервності, включаючи такі аспекти, як соціальний, політичний, економічний, технологічний, моральний, естетичний і духовно-моральний; екологічна освіта стверджує, що енергія, природні ресурси та матеріали обмежені і вимагають раціонального та відповідального використання; екологічна освіта забезпечує активне залучення учнів в процес їх власного вчення; екологічна освіта використовує широке коло методів і способів навчання і викладання, роблячи акцент на практичну діяльність учнів з досліджень середовища; екологічна освіта розглядає екологічні проблеми на різних рівнях їх організації (локальний, національний, глобальний), а також в їх різних часових вимірах (минуле, сьогодення, майбутнє); екологічна освіта повинна бути мотивована і підтримана самою організацією, і всім укладом життя навчального закладу (дошкільний навчальний заклад, загальноосвітня школа, позашкільна виховна установа, університет тощо); екологічна освіта підтримує розвиток в учнів почуття чуйності, свідомості, критичного мислення та умінь вирішувати на альтернативній основі різного роду екологічні проблеми і завдання; екологічна освіта пов'язана зі створенням нової екологічної етики [5].

Освіта і навчання, пов'язане з збереженням довкілля та поглибленням розуміння необхідності збереження навколишнього середовища [6]. В Основному Законі про освіту Японії, прийнятому в грудні 2006 р., в статті «Цілі освіти» зазначено, що виховання поваги до життя, турботи про природу і співробітництва у справі захисту навколишнього середовища – одна з головних цілей освіти. В «Основній політиці щодо посилення мотивації збереження природи та розвитку екологічної освіти» (2004 р., 2012 р.) екологічна освіта спрямована на формування ідеальної людини, яка на основі правильного розуміння зв'язку між природою і людиною, відповідальності за свої дії, може самостійно приймати участь в створенні суспільства сталого розвитку [7, с. 6].

Урядом Японії в червні 2007 р. затверджена Програма екологічної нації 21 століття. Вона визначає «навчання людей відчувати довкілля, думати про довкілля та діяти для довкілля» як стратегію для реалізації розвитку сталого суспільства. Для наповнення змістом цієї стратегії було прийнято ряд програм, серед яких «21 століття освітніх екологічних ініціатив – здійснювати екологічну освіту в будь-який час, будь-де, для всіх» (Ініціативи три «А»: To provide Environmental Education for Anytime, Anywhere, Anyone) (Triple-A initiatives) [8].

Екологічна позиція в формуванні особистості учнів це здатність особистості приймати рішення і діяти в життєвих ситуаціях так, щоб наносити довкіллю якомога менше шкоди; відповідально вирішувати життєві ситуації, підпорядковуючи задоволення своїх потреб принципам сталого розвитку; здатність особистості до ситуативної діяльності в побуті й природному оточенні, коли здобуті екологічні знання, навички, досвід і цінності актуалізуються в умінні приймати рішення і здійснювати діяльність, усвідомлюючи її наслідки для довкілля; уміння застосовувати екологічні знання й досвід у професійних й життєвих ситуаціях, керуючись пріоритетністю екологічних цінностей й непрагматичною мотивацією взаємодії з довкіллям на основі усвідомлення особистої причетності до екологічних проблем та відповідальності за екологічні наслідки власної професійної та побутової діяльності [9, с. 8–10].

Компоненти екологічної позиції в формуванні особистості визначають напрямки здійснення екологічної освіти учнів та дають можливість визначити критерії та показники екологічної культури учнів: рівень наукових знань про навколишній світ, ставлення до довкілля, екологічно доцільна поведінка в повсякденному житті [10, с. 67].

Висновки і пропозиції. Екологічна освіта в Японії є важливим чинником у розвитку суспільства, вона спрямована на сформованість у учнів механізмів мислення, поведінки, ставлення до природи, поваги до життя і старшого покоління. Вона спрямована на досягнення результатів в формування особистості учнів як свідомих громадян, які відповідальні за економічний і соціальний розвиток своєї країни, за свої дії, за вплив та зв'язок між природою і людиною, за власні дії, вміння співіснувати та відчувати природу, цінувати та берегти природний спадок.

Список використаної літератури

1. Мягченко О.П. Основы экологии: учебник / О. П. Мягченко. – Київ : Центр учбової літ., 2010. – 312 с.
2. Иванов О.В. В борьбе с драконом Когай: Опыт природопользования в Японии / О.В. Иванов, Л.И. Мельник, А.Н. Шепеленко. – М., 1991. – С. 203.
3. IUCN (1970) International Working Meeting on Environmental Education in the School Curriculum, Final Report, September 1970, Gland. – Switzerland : IUCN (International Union for Conservation of Nature).
4. Kazuyoshi Y. Kankyo Jono kadaku / Y. Kazuyoshi // Environ. Inf. Sci. – 1992. – Vol. 21.– № 2.
5. Каропа Г.Н. Экологическое образование школьников: ведущие тенденции и парадигмальные сдвиги. [Электронный ресурс]. Режим доступа: http://eco-forchildren.ucoz.ru/index/chto_takoe_ekologicheskoe_obrazovanie/0-5.
6. Law for Enhancing Motivation on Environmental Conservation and Promoting of Environmental Education (Law No.130, Effective on July 25, 2003) [Electronic Resource] / Ministry of the Environment. – Mode of Access. [Электронный ресурс]. Режим доступа: http://www.env.go.jp/en/laws/policy/edu_tt.pdf.
7. Outline of Environmental Education in Japan. February 2005, International Education / Cooperation Base System Construction Project – Environmental Education, Ministry of Education, Culture, Sports, science and Technology Field Studies Institute for Environmental Education. – Tokyo : Gakugei University. – p. 6.
8. UNDESJ Japan Report Establishing Enriched Learning through Participation and Partnership among Diverse Actors 2009 [Electronic Resource]. – Mode of Access : <http://www.env.go.jp/en/policy/edu/undesj/report.pdf>.
9. Формування екологічної компетентності школярів : наук.-метод. посібник / [Н.А. Пустовіт, О.Л. Пруцакова, Л.Д. Руденко, О.О. Колонькова]. – Київ : Педагогічна думка, 2008. – 64 с.
10. Пустовіт Г.П. Основні компоненти знань школярів в галузі екологічної освіти / Г.П. Пустовіт // Освіта Луганщини, 2003. – 1(18). – С. 65–72.

References

1. Myahchenko, O.P. (1991). *Fundamentals of Ecology*. Kyiv: Center of educational literature (in Ukr.).
2. Ivanov, O.V., Melnyk, L.I., Shepelenko, A.N. (1991). *In the fight against dragon Kogay: The experience of nature management in Japan*. Moscow (in Rus.).
3. IUCN (1970) *International Working Meeting on Environmental Education in the School Curriculum, Final Report, September, Gland*. Switzerland: IUCN (International Union for Conservation of Nature).
4. Kazuyoshi, Y. (1992). Kankyo Jono kadaku. *Environ. Inf. Sci*, 21, 2.
5. Karopa, G.N. *Ecological education of schoolchildren: leading trends and paradigm change*. Retrieved from http://eco-forchildren.ucoz.ru/index/chto_takoe_ekologicheskoe_obrazovanie/0-5 (in Rus.).
6. *Law for Enhancing Motivation on Environmental Conservation and Promoting of Environmental Education* (Law No.130, Effective on July 25, 2003). Ministry of the Environment. Retrieved from http://www.env.go.jp/en/laws/policy/edu_tt.pdf.
7. *Outline of Environmental Education in Japan*. February 2005, International Education / Cooperation Base System Construction Project – Environmental Education, Ministry of Education, Culture, Sports, science and Technology Field Studies Institute for Environmental Education. Tokyo: Gakugei University, 6.
8. *UNDESJ Japan Report Establishing Enriched Learning through Participation and Partnership among Diverse Actors* (2009). Retrieved from <http://www.env.go.jp/en/policy/edu/undesj/report.pdf>.
9. Pustovit, N.A., Prutsakova O.L., Rudenko L.D., Kolonkova O.O. (2008). *Formation of schoolchildren' ecological competence*. Kyiv: Pedagogical thought (in Ukrainian).
10. Pustovit, G.P. (2003). The main components of schoolchildren' knowledge in environmental education. *Education Luhansk region*, 1(18), 65–72 (in Ukrainian).

VARKHOLYK Halyna,

Ph.D IN PEDAGOGY, Associate Professor of Pedagogy and Psychology Department, Uzhhorod National University
e-mail: galina_light@ukr.net

ECOLOGICAL POSITION IN FORMING STUDENTS' PERSONALITIES IN JAPAN

Abstract. The article deals with the theoretical foundations of ecological education in Japan. Aspects of ecological education of the sustainable development of the modern world community have been studied, the process of an integral personality formation with a clear position in environmental issues has been

investigated, and the ecological position of the students' personality formation in Japan has been highlighted.

Materials of numerous conferences and available on this issue international standards allow to argue that:

- ecological education is a continuous process, covering the whole life of the individual;
- ecological education is both interdisciplinary and a single integrated process;
- ecological education focuses on the relationships and interdependencies that exist between human society and the natural environment;
- ecological education considers the environment in all its integrity and continuity, including such aspects as social, political, economic, technological, moral, aesthetic, spiritual and moral;
- ecological education states that the energy, natural resources and materials are limited and require a rational and responsible use of them;
- ecological education uses a wide range of methods and techniques of teaching and learning, focusing on the practical activities of students with research environment;
- ecological education considers environmental problems at different levels of organization (local, national, global) and at their different temporal dimensions (past, present, future);
- ecological education is linked with the creation of a new environmental ethic.

The components of the ecological position in the development of the individual are determined the directions of environmental students' education realization and enable to define the criteria and the indicators of students' ecological culture: scientific knowledge about the world, attitudes toward the environment, environmentally appropriate behavior in everyday life

At the organizational and activity stage of the research, the components of the ecological position of the students' personality formation have been determined.

Ecological education in Japan is an important factor in the development of society and aims to achieve results in the students personality formation as conscious citizens who are responsible for economic and social development of their country, for the impact on the relationship between the nature and the man, for their own actions, for the ability to coexist and feel the nature, appreciate and preserve natural heritage.

Key words: educational process; ecological education; ecological culture; ecological ethics; ecological position.

Одержано редакцією 21.04.2017
Прийнято до публікації 26.04.2017